

Karin Gjelsten, styreleiar LLP

Innlegg på privatarkivkonferanse i Sandefjord 4. juni 2013

Jeg ble bedt om å holde et innlegg om som skulle handle om:

Støtteordningen for privatarkiv. Bakgrunn og LLPs rolle, vurdering og videre utvikling av ordningen. Presentasjon av LLPs rolle som pådriver for å få etablert en støtteordning for privatarkiv. Jeg har valgt en litt kortere tittel:

Mellom barken og veden, eller von i hengende snøre?

Jeg vil begynne med å si litt om LLP: «Landslaget for lokal- og privatarkiv (LLP) er en medlemsorganisasjon for institusjoner og enkeltpersoner som arbeider med vern og formidling av kommune- og privatarkiv, eller som er opptatt av arkivspørsmål. Medlemmene i LLP er arkivinstitusjoner, museum, kommuner, bibliotek, historielag, privatbedrifter, og flere av arkivverket sine institusjoner. LLP har også personlige og assosierte medlemmer.» Dette er tekst klippet fra hjemmesida til LLP.

LLP favner vidt og bredt, og ble i utgangspunktet stiftet for å knytte sammen aktører som på ulike måter arbeidet med å ta vare på lokale privatarkiv i Norge. Siden starten i 1986 har LLP vært en ivrig pådriver for å få i stand en støtteordning for privatarkiv.

«Styrets arbeid er frivillig og ulønnet, og i dette ligger det åpenbare begrensninger, i forhold til arbeidsoppgavene», skrev Gudmund Moren i styrets første arbeidsplan. Samtidig var det en forventning om offentlig støtte på sikt, og allerede i 1987 bevilget Kulturrådet 15.000 kroner til laget.

Og apropos: For en nesten-bergenser er det vanskelig å la være å nevne Bergen når anledningen byr seg: Også Lokalhistorisk arkiv i Bergen ble begunstiget med midler til privatarkivarbeid på denne tida, 50 000 kroner i 3 år til oppstart – var en lykke for en kommunal arkivinstitusjon som så nødvendigheten av også å ivareta privatarkivområdet.

For alle med hjerte for privatarkiv, kom det store skillet med ABM-meldingen i 1999. Da ble det for første gang omtalt en støtteordning for privatarkiv som

ABM-utvikling skulle forvalte. LLPs daværende leder, Gudmund Valderhaug, møtte stortingskomiteen på høringsmøte før meldingen skulle behandles.

Til tross for den varslede støtteordningen for privatarkiv, og til tross for aktiv lobbyvirksomhet fra LLP si side, skulle det likevel gå 10 år før ordningen ble en realitet. Først i forbindelse med statsbudsjettet 2010 kom ordningen så smått i gang med 2 millioner kr.

Nå har jeg vært leder av LLP siden høsten 2009. I løpet av denne perioden har LLP ved flere anledninger gjentatt ønsket om en arkivmelding for hele arkivlandskapet, blant annet ovenfor medlemmene i Familie- og kulturkomiteen. En arkivmelding har vi også fått. I samme periode har vi gjentatt ønsket om og behovet for mer midler til arbeidet med privatarkiv, men her gjør Arkivmeldingen - utrolig nok - det vanskelig for de kommunale og ikke-museale institusjonene (altså institusjoner utenom museene). Det var vel egentlig ikke slik vi hadde sett det for oss at det skulle bli?

For omtrent ett år siden, i juni 2012, sendte LLP et likelydende brev til Kulturdepartementet og Kulturrådet. Norsk Kulturråd hadde da bevilget 3,3 millioner kroner fordelt på 25 institusjoner fra støtteordninga for privatarkiv. Dette så LLP som svært positivt for de institusjonene som har fått støtte, og som med det har fått mulighet til å kunne sikre, tilgjengeliggjøre og digitalisere bevaringsverdig kulturarv og rettighetsdokumentasjon. Men 3,3 millioner er langt fra nok.

Noen vet hvem LLP er og synes det LLP driver med er viktig

LLP sitt arbeid for privatarkiv har blitt lagt merke til, i hvert fall av opposisjonspolitikere.

I budsjettinnstillingen fra Familie og kulturkomiteen i Stortinget (desember 2012) merker vi oss at opposisjonen melder behov for en opptrapping av støtteordningen til privatarkiv. I budsjettinnstillingen står det:

"Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet, Høyre og Kristelig Folkeparti vil minne om at arkivfeltet er *mer* enn de statlige arkivene. Disse medlemmer etterlyser rammer som kan bedre vilkårene for privat- og lokalarkivene, og disse medlemmer peker i den forbindelse på behovet for en opptrapping av støtteordningen for privatarkiv."

Disse formuleringene skal LLP være klar til å bruke når anledningen byr seg.

Videre står det: "Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet, Høyre og Kristelig Folkeparti viser til at de store utfordringene som ligger i de private arkivene. Mye viktig arkivmateriale er i ferd med å forvitne og enkelte typer dokumentasjon, eksempelvis private bedrifters arkiver, blir kassert etter at tiden for lagringsplikten i iht. regnskapsloven er tilbakelagt.

Komiteens medlemmer fra Høyre viser til Høyres budsjettforslag under kap. 320 post 74, der Landslaget for lokal og privat arkiv styrkes med 0,5 mill. kroner.»

LLP venter altså med spenning på hva som vil skje, for eksempel etter neste stortingsvalg.

Litt videre til situasjonen for privatarkiv i dag, etter at arkivmeldingen ble kjent:

LLP har altså sett med glede på den positive utviklingen som har vært for støtte til privatarkiv (selv om det har gått sakte og ikke helt har svart til våre forventninger), og vi gledde oss over arkivmeldingen som skulle komme. Da noen finleste teksten i arkivmeldingen og begynte å snakke om at «fra no av så skal all støtte til privatarkiv være øremerket privatarkiv i museene», ja da trodde vi først at det berodde på en misforståelse.

LLP fikk også innspill fra medlemmer i museumsverdenen, som heller ikke uttrykte direkte glede ved å være skilt fra det øvrige arkivfellesskapet. I «Museumsnytt» nr. 1/2013, uttaler ett av LLPs styremedlem, Mads Langnes fra Romsdalsmuseet: «Vi [...] ønsker en videreføring av ordningen slik den har vært fram til i dag med muligheter til å søke både for rene arkivinstitusjoner og museer. Vi ønsker ikke en kamp om kronene, heller et samarbeid mellom A-en og M-en i kultursektoren.»

Det kan ellers nevnes at Romsdalsmuseet savner en utdypning av hvilke rolle de koordinerende institusjonene i privatarkivarbeidet skal ha, da dette virker å være svært varierende fra fylke til fylke.

Så herved er det poengtert fra museumshold: De ønsker *ikke* en kamp om kronene, de ønsker samarbeid og de savner en utdypning av hvilke rolle de koordinerende institusjonene i privatarkivarbeidet skal ha.

Privatarkiv i kommunene

I dag er ikke kommunearkivene pålagt å drive med privatarkivarbeid. De må prioritere håndtering av offentlige arkiver, som er lovpålagt, og det er dette deres oppdragsgivere vil betale for. Det blir dermed opp til den enkelte kommunale eller lokale arkivinstitusjon å organisere og forvalte arbeidet med privatarkiv.

At noen få byarkiv og fylkesarkiv har valgt å satse på sikring, bevaring og til dels formidling av privatarkiv, og nærmest et overskuddsfenomen. Arbeidet med privatarkiv er helt eller delvis avhengig av støtte fra bedrifter eller organisasjoner som kjøper tjenestene. Hva med å få bevaring av privatarkivet lovhjemlet – på en eller annen måte, mer enn det er i dag? Bergen byarkiv har for eksempel tatt inn arkiv fra hjørnestensbedrifter som har gått konkurs, og har dermed sikret store kulturelle verdier for bydelere og innbyggere i kommunen. Hadde det vært museale gjenstander som ble reddet fra ødeleggelse, hadde staten da i større grad bidratt til økonomisk støtte for å sikre kulturarven? Mange mener det.

Dersom det no er slik at støtteordningen for privatarkiv skal øremerkes privatarkiv i *museene*, synes LLP at dette er høyst urettferdig – og paradoksalt: Støtteordningen for privatarkiv er tross alt fremkjempet av arkivmiljøet med LLP som en sterk pådriver.

I Museumsnytt nr. 1/2013 blir vi heldigvis beroliget av avdelingsdirektør ved riksarkivet, Gunnar Urtegaard, som sier at «Riksarkivet har som mål at midler tilsvarende dagens støtteordning skal være tilgjengelig for arkivinstitusjoner også i framtida.» For å sikre støtten til privatarkivarbeid, vil riksarkivaren ta dette opp med Kulturdepartementet.

6,6 millioner kroner til privatarkivformål er tross alt en del, selv om det ikke er like mye som det LLP har kjempet for.

Uansett oppleves situasjonen i dag uforutsigbar for alle som ønsker å arbeide med privatarkiv og som trenger statlig støtte for å kunne gjøre dette. Så vidt jeg eller vi vet, er det i år ikke lyst ut midler som kan søkes til privatarkivformål i «kommunale og ikke-museale institusjoner».

Viktigere enn prosjektmidler

Apropos forutsigbarhet i arbeidet med privatarkiv. Prosjektmidler er bra for prosjekter, men en svale gjør som kjent ingen sommer. Støtte til prosjekter er akkurat det – støtte til konkrete prosjekter. Skal vi lykkes med

privatarkivarbeidet, må dette kunne planlegges over tid – og da er vi også avhengig av statsstøtte. Det er dessverre umulig å basere privatarkivarbeidet på lottogevinster. Statsstøtten vil kunne sikre kontinuitet, profesjonalitet og forutsigbarhet. Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek og Det Norske Misjonsselskaps arkiv ved Misjonshøgskolen i Stavanger er de to store privatarkivinstitusjonene som har lyktes med å komme på statsbudsjettet. Også andre aktører som har bidratt med egeninnsats over år, og som kan vise til erfaring og resultater på området, bør kunne bli med i dette selskapet: Da er det naturlig å trekke frem både Fylkesarkivet i Sogn og Fjordane, Bergen Byarkiv og Opplandsarkivet. –I tillegg til det flotte miljøet i Vestfold og Drammen byarkiv, for å nevne noen.

Byarkivar Arne Skivenes, skrev en artikkel om privatarkiv til Arkivråd i 2005. Her beskrives 10 bud for å oppnå et anstendig nivå på det nasjonale privatarkivarbeidet. På noen områder har også arkivverdenen gått fremover, men det gjelder ikke i forhold til for eksempel driftsstøtte til privatarkivarbeid. Han skriver i ett av sine 10 bud:

«Hovedvekten må legges på drift – prosjektstøtte er ekstrastøtte Arkiv er en virksomhet som er avhengig av kontinuitet. Det er faktisk vanskelig å tenke seg noen oppgave som er mer avhengig av vedvarende innsats enn nettopp arkiv. Likevel ser vi at den beskjedne innsatsen som blir privatarkivarbeidet til del i all hovedsak skjer i form av en heseblesende kortsiktighet – prosjektstøtte. Det er ikke noe galt med prosjektstøtte i og for seg. Det er et viktig insentiv, spesielt for å fremme utvikling på områder som bør prioriteres. Det som blir galt er når prosjektstøtte er enerådende som offentlig støtteordning over en lang årrekke. Over tid påvirker dette både arbeidsmåter og resultater på en uheldig måte. I tillegg til de tilsiktede gode resultatene begynner også en del andre mønstre å tre tydelig frem: Arkivinstitusjoner prioriterer sin innsats på de områder der de sparsomme tilskuddsmidlene til enhver tid finnes, fremfor å prioritere utfra egne behovsvurderinger av de konkrete problemer som skal løses. [...] Det er ofte vanskelig å få avsluttet prosjekter på en ordnet måte med de sparsomme tildelingene som kommer. Ingen liker å snakke om det, men det ligger en røys av uavsluttede prosjekter rundt omkring i det norske arkivlandskapet. Hvem skal få dem gjort ferdig, og hvem skal betale det? [...] Problemet er at ved mange arkivinstitusjoner utføres det meste av ordningsarbeidet, spesielt med hensyn til privatarkiver, av oppdragspersonale lønnet med prosjektmidler. Forskjellen på

informasjon og kunnskap er at kunnskapen går på to bein. Og når prosjektperioden er over, går den sin vei.

Den videre utviklingen av ordningen:

Når det gjelder den videre utviklingen av ordningen vil jeg nøye meg med fem punkt (og ikke 10 bud). Slik ser LLP sin ønskeliste ut:

1. Først og fremst driftsstøtte til flere institusjoner som arbeider med privatarkiv. På landsbasis kan LLP se for seg 20 stillinger i løpet av en 5-årsperiode.
2. Ytterligere støtte til prosjekter, noe som må komme i *tillegg* til den faste støtten.
3. Driftsstøtte til LLP, slik at LLP kan ansette én eller to personer i hele stillinger - og dermed gjøre LLP bedre i stand til å være en fagpolitisk aktør på vegne av sektoren og medlemmene (slik som Museumsforbundet).
4. Det må settes i gang et arbeid med strategier og utviklingsarbeid for elektroniske privatarkiv, eventuelt i samarbeid med det statlige og kommunale arbeidet som er i gang.
5. Og sist men ikke minst: Det må etableres samarbeidsforum mellom riksarkivet, Kulturrådet, LLP og eventuelt andre organisasjoner som det er naturlig å samarbeide med om privatarkiv.

Og så – til slutt:

På denne første privatarkivkonferansen i regi av Riksarkivet, Kulturrådet og LLP i fellesskap, er det for meg personlig spesielt hyggelig at Vestfold, kystkultur og hvalfangst har vært tema. Som etnolog fra en kystkommune, har jeg et spesielt forhold til kystkulturen. Jeg tror alle her har skjønnet verdien av å bevare privatarkiver fra de virksomhetene som har oppstått som en ringvirkning av aktiviteter ved kysten: støperivirksomhet, skipsbyggingindustri og fiskeriforedling. – I tillegg kommer alt det andre som vi har hørt om her: ferge- og båttrafikk samt utferdstrang. Misjonsforbund, skolekorps og mannskor er også aktiviteter som har hatt stor betydning for folkene som bor langs kysten.

Dokumentasjon av alle disse aktivitetene er viktige, og det koster penger å ta vare dem. På vegne av LLP vil jeg håpe at støtte til de kommunale og ikke-

museale institusjonene ikke vil havne mellom barken og veden, eller gå boms i bakken mellom to stoler. Er det von i hengande snøre? LLP håper på det.

I dag er vi glad for et godt samarbeid i forbindelse med denne konferansen, og vi kribler av spenning lyst - og lurere på hva fremtiden vil bringe.

Takk for godt samarbeid om konferansen!